

Reda GRIŠKAITĖ

VASILIJUS VON ROTHKIRCHAS IR TEATRAS

Vilniaus Šv. Eufrosinijos stačiatikių kapinėse besiilsinčio žandaro, literato ir mitologo Vasilijaus von ROTHKIRCHO (Василий Алексеевич фон Роткирх vel Wilhelm Reinold von Rothkirch, 1818 vel 1819–1891) asmenybė iki šiol žadina tyrėjų smalsumą. Istorikės Redos GRIŠKAITĖS straipsnyje dar kartą grįžtama prie teatro svarbos šio vyro gyvenimui ir laikysenai. Pirmą kartą spausdinamas ir vizualinis von Rothkircho portretas.

VASILY VON ROTHKIRCH AND THE THEATRE

The personality of Vasily von ROTHKIRCH (Василий Алексеевич фон Роткирх, vel Wilhelm Reinold von Rothkirch, 1818 vel 1819–1891), a gendarme, literary figure and mythologist, now resting the Orthodox Cemetery of St Euphrosyne in Vilnius, still arouses interest among researchers. In her article, the historian Reda GRIŠKAITĖ returns to the importance of theatre in this man's life and views. It is also the first time a photograph of von Rothkirch, from the Russian National Library in St Petersburg, is published.

Prieš daugiau nei dvidešimt metų, kai pirmą kartą nutariau atidžiau pažvelgti į žandarmerijos generolo, rašytojo, vertėjo, publicisto, dramaturgo ir lietuvių mitologijos tyrėjo barono Vasilijaus von Rothkircho (Василий Алексеевич фон Роткирх, 1818 vel 1819–1891), arba Wilhelmo Reinoldo von Rothkircho, biografiją, apie šią kontraversišką asmenybę buvo dar mažai rašyta¹. Dabar situacija kita – von Rothkirchas daugiau nei žinomas. Kaip savitas rusų literatūros atstovas, jis įtrauktas į biografinius žinytus, enciklopedijas, vadovėlius, prestižinių leidyklų leidžiamas literatūros ir lietuvių mitologijos chrestomatijas². Poetai von Rothkirchą apdainavo savo poemose – turiu omenyje daugpilietį Aleksejų Solovjovą, o menotyrininkai kaip dailininką mėgėją jį pristatė „Lietuvos dailininkų žodyne“³. Von Rothkirchas rado vietą ir Lietuvos fotografijos istorijoje – kaip pirmasis šiame krašte išsamiai aprašęs ir net piešinyje užfiksavęs dagerotipijos seansą⁴. Vokiečių barono Rusijos tarnyboje vardas pagaliau įrašytas ir Druskininkų miesto istorijoje, t. y. pastatytas vienon greton su kitu Livonijos vokiečiu, Lietuvos senovės mylėtoju ir Druskininkų kurorto statytoju – Carlu von Schmithu⁵. Von Rothkircho biogramą matome ir Tomo Venclovos knygoje „Vilniaus vardai“⁶. Įdomi detalė – į šį vardyną įtrauktas ir von Rothkircho prosenelis (močiutės tėvas) – „Petro Didžiojo negras“ Avramas Hannibalas. Taigi von Rothkirchas šiuo atžvilgiu savaip aplenkė kitą Hannibalo, taigi ir jo paties, giminaitį – Aleksandrą Puškiną, kuris Vilniuje niekada nesilankė, todėl ir netapo šio miesto vardu. Šiaip ar taip, už visą šią rothkirchianą daugiausia turime būti dėkingi literatūrologui Pavelui Lavrinecui⁷. Šio tyrėjo ir von Rothkircho vardai dabar rašomi greta. Kaip tik Lavrinecas daugiau už kitus dėmesio teikė ir von Rothkirchui dramaturgui⁸. Žinoma, šio asmens vardo teatro kontekste tiesiog negalėjo neminėti Vida Bakytytė – rašydama apie Vilniaus miesto teatrą, ir Zbigniewas Jędrychowski – rekonstruodamas Gardino teatrų istoriją⁹.

Tačiau norint suprasti von Rothkircho kūrybą – taip pat teatro tema – būtina bent trumpai paminėti pagrindinius jo įspūdingos biografijos duomenis. Taigi – von Rothkirchai savo giminę kildina iš Silezijos, o šeimos istorijos pasakojimą pradeda 1241-aisiais, t. y. beveik tuo pat metu, kai savo

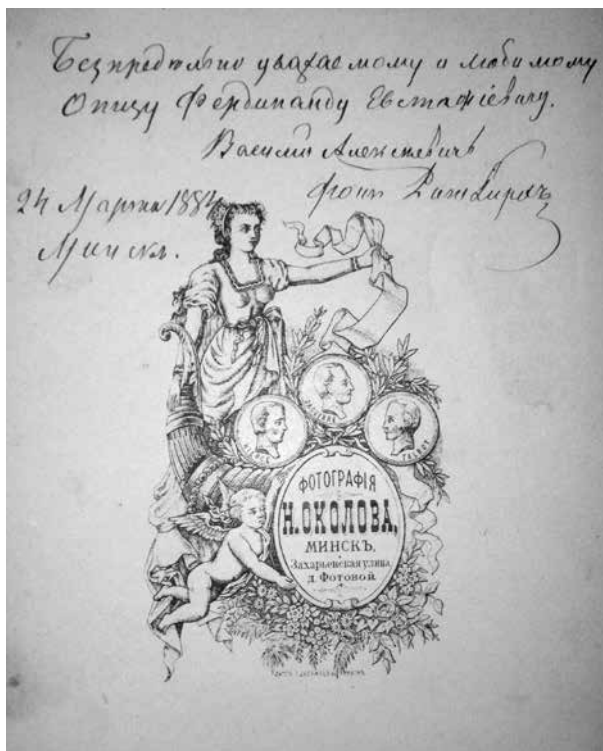
pasakojimą pradeda ir Lietuvos valstybė. 1624 metais vienas šios giminės atstovų iš Silezijos persikraustė į Švediją. Laikui bėgant įsikūrė ir Suomijoje, o XVIII amžiaus viduryje – tada jau Rusijos valdomoje Livonijoje. Visus tuos amžius von Rothkirchai buvo kariai ir valdininkai. Tačiau kartais į rankas paimdavo ir plunksną. Štai von Rothkircho senelis Akselis Adolfas Reinoldas, arba Aleksejus Karlovičius – vokiškosios Puškino biografijos autorius. Vasilijus von Rothkirchas gimė 1818 (taip rodo antkapio epitafija) ar 1819 metais (taip rašo pats savo autobiografijoje) Akselio, arba Aleksijaus, Reinoldo ir grafitės Elenos Melinos (jeigu tikėsime juo pačiu), arba Wilhelminos Hans-Müller (jeigu remsimės oficialiais šaltiniais), šeimoje. Gimimo vietos nenurodė niekada, tačiau žinoma, kad 1837-aisiais baigė Mogiliavo gimnaziją. Tais pačiais metais stoja į karo tarnybą junkeriu Galicijos jėgerių pulke, 1840 metais gauna karininko antpečius, o 1847-aisiais paskiriamas placadjutantu į Dinaburgo (dabar – Daugpilis) tvirtovę, kur praleidžia net dvylika metų. 1859-ųjų pabaigoje perkeliamas į Varšuvą, į 1-osios armijos štabą. 1861-aisiais gauna majoro laipsnį ir Ypatingosios karinės padėties reikalų kanceliarijos, įsteigtos prie Lenkijos Karalystės vietininko ir 1-osios armijos vyriausiojo vado, vicedirektoriaus postą. Taip von Rothkirchas tampa žmogumi, kuriam geriausiai žinoma sukilimo eiga; sukilimo, kurį pats vadino „maištu“, „intriga“ arba ir visai stipriai – „jau mirusios tautos lavono išniekinimu“. Ir tikrai visa informacija apie sukilimą, taip pat kaip ir per kovas ar kratas atimti dokumentai, ėjo per von Rothkircho rankas, kuris juos išversdavo į rusų kalbą ir siųsdavo į oficialią imperinę spaudą, pirmiausia – į įtakingojo Michailo Katkovo (Михаил Никифорович Катков, 1817 vel 1818–1887) redaguojamą laikraštį „Московские ведомости“ („Maskvos žinios“). Taip von Rothkircho padedamas Katkovas formavo Rusijos visuomenės nuomonę apie 1863–1864 metų sukilimą. Uoli tarnystė neliko be atgarsio – „Už išdavystę ir sukilimo faktų iškraipymą“ sukilėlių tribunolas von Rothkirchui paskelbia mirties bausmę. 1863 metų gruodžio 10 dieną Varšuvoje, Krokuvos priemiesčio ir Karališkosios gatvių kampe, prieš jį pasikėsinama užnuodytu kinžalu – sužeidžiamas į galvą ir kairįjį petį. Liko gyvas, tačiau šis įvykis – neabejotina

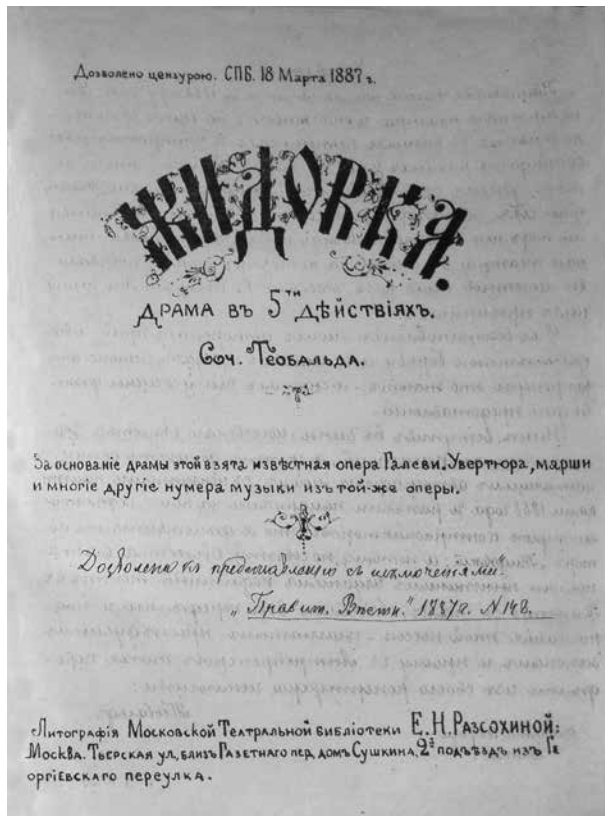
riba von Rothkircho biografijoje. Neatsisakė nei karjeros, nei literatūrinio darbo, tačiau ir viena, ir kita įgavo jau kitokį atspalvį. 1864-aisiais paskiriamas Žandarų korpuso Varšuvoje štabskariniu, po metų perkeliamas į Žandarų korpusą Odesoje, 1867 metais skiriamas Mogiliavo gubernijos Žandarų valdybos viršininku. Po metų tampa Rygos–Caricyno geležinkelio valdybos, kiek vėliau – Minsko, o 1884-aisiais – Vilniaus gubernijos Žandarų valdybos viršininku. 1885 metais von Rothkirchui suteikiamas generolo majoro vardas. Nuo 1890-ųjų jis – atsargos generolas leitenantas. Krūtinę puošia visi įmanomi imperiniai ordinarai ir medaliai. Gyvena Vilniuje arba viloje kažkur prie Lentvario.

Bet tai tik išorinė von Rothkircho veiklos pusė. Nuo lemtingojo įvykio prasideda „susidvejinimo“ laikotarpis – Teobaldo, t. y. verčiant pažodžiui iš senosios graikų kalbos – „garsaus tarp žmonių“ – slapyvardžiu, žinomu tik keletui artimų bičiulių, vis dažniau savo pažiūras ir politinį nusistatymą von Rothkirchas skelbia spaudoje. Po 1863-ųjų įvykių galutinai suformuoja savo patriotinę nuostatą – deklaruoja rusų tautos atgimimą, kviečia atsakyti nevisavertiškumo kompleksu ir, žinoma, dega neapykanta ne tik Lenkijai, bet ir „sukriošusiai“ Europai. Von Rothkircho pažiūros nebuvo originalios, tačiau literato talentas, nuspalvintas sunkiai slepiama asmenine nuoskauda, jo publicistiką darė ypač emocingą ir įtikinamą, todėl jį pasiekdavo maksimalų rezultatą. Štai žurnale „Русский архив“ („Rusų archyvas“) spausdintame straipsnyje taip apibūdinama Lenkija: „Šis tautos ir valstybės lavonas negali nei mirti, nei gyventi: jį tampo nuolatinės konvulsijos, o kai Europoje kyla audra, jis, apsipylęs krauju ir vėl liedamas savo kraują, akimirksniu kaip Banko šmėkla pasirodo – bet tik tam, kad vėl dingtų, išgąsdintų savo žudikus ir pademonstruotų jiems savo žaizdas, kurias turi dėl savo paties kaltės“¹⁰. Tokia empatiška ir didžiai teatrališka – šiuo atveju pasitelkus ir Williamo Shakespeare'o „Makbeto“ motyvą – buvo von Rothkircho publicistika.

Pirmuosius ryškius teatrinis įspūdžius patyrė dar 1842 metais – Varšuvos scenoje turėjo progos matyti garsiąją airių kilmės šokėją, aktorę ir kurtizanę Lolą Montez (tikr. Elizabeth Rosanna Gilbert, 1821–1861)¹¹. Tačiau tikra aistra teatrui gimsta Dinaburge. Jaunas karininkas, bet jau literatas – prieš

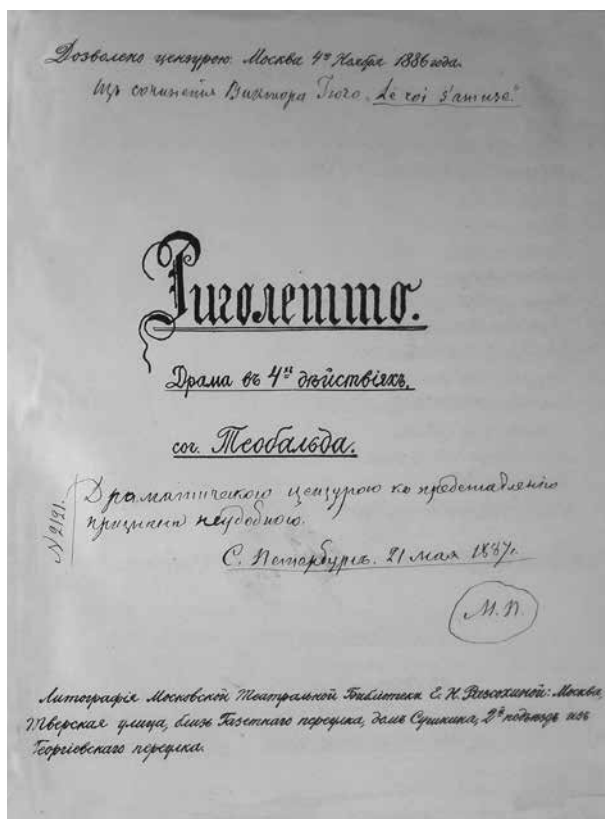
Vasilijus von Rothkirchas. 1884 (?). Rusijos nacionalinės bibliotekos Sankt Peterburge Rankraščių skyrius, F. 284 (Александр Владимирович Жиркевич), b. 129. Fotografija daryta Minske, Napoleono Okolovo (Наполеон Амросиевич Околов, ~1830–po 1897) fotoateljė (veikė 1869–1897 metais). Nuotraukos verso paties von Rothkircho ranka užrašyta dedikacija kanaaninkui Ferdinandui Senčikovskiiui (Фердинанд Евстафьевич Сенчиковский, 1837–1907), datuota 1884 metų kovo 24 dieną Minske (*Безпредельно уважаемому и любимому / Отцу Фердинанду Евстафьевичу / Василию Алексеевичу / фон Роткирх / 24 марта 1884 / Минск*), todėl galima spėti, kad ir fotografuota tais pačiais metais. Straipsnio autorė širdingai dėkoja dr. Vilmai Žaltauskaitei (Lietuvos istorijos institutas) už nuorodą į šią fotografiją ir joje įamžinto asmens identifikavimą (iki šiol nuotrauka buvo saugoma kaip nežinomo asmens fotografija). Taip pat tariau ačiū doc. dr. Pavelui Lavrinecui (Vilniaus universitetas) ir prof. dr. Nadeždai Orlovai (Sankt Peterburgo universitetas), kurių dėka šios nuotraukos kopija atkeliavo į Vilnių. Atvaizdas skelbiamas pirmą kartą. Iki šiol vizualųjį Teobaldo portretą galėjome tik numanyti.

Vasilijaus von Rothkircho rinkinio „Драматические сочинения Теобальда“ (Maskva, 1887) egzempliorius su autoriaus priedašais prie kūrinio „Жидовка“ („Žydė“) (p. [1]).

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, sign. 513034

keletą metų debiutavęs ketvirtosios Adomo Mickevičiaus poetinės dramos „Dziady“ („Vėlinės“)“ dalies, taip pat Ignacijaus Krasickio ir Juozapo Ignacijaus Kraševskio poezijos vertimais į rusų kalbą, suartėja su savo kolega ir aistringumu muzikos ir teatro meno mylėtoju – pulkininku Nikolajumi Hagelstromu (Николай Иванович Гегельстром, 1812–1883), kuris netrukus už savo ir, regis, žmonos turta Dinaburge pastato nuolatinį teatro pastatą. Visą šią istoriją von Rothkirchas kiek vėliau aprašys tiek Vilniaus periodinėje spaudoje, tiek metai prieš mirtį pasirodžiusiuose atsiminimuose¹². Iš jų sužinome ir tai, kad Dinaburgo teatrą von Rothkirchas ne tik lankė, bet ir nemažai pasidarbavo jo repertuarui – parašė keletą pjesių pagal Aleksandro Bestuževo-Marlinskio apysakas – „Лейтенант Белозор“ („Leitenantas Belozoras“) ir „Фрегат Надежда“ („Fregata ‘Viltis‘“), pagal Alexandre’o Dumas romaną – „Граф Монтекресто“ („Grafas Montekristas“), pagal Jacques’o Fromentalio Halévy operą (libreto autorius – Eugène Scribe) „Жидовка“ („Žydė“) ir kitus kūrinus. Pasak paties von Rothkircho, 1858 metais specialiai aktorei Oberskajai (vėliau – Maksimovai) parašyta ir kitų metų lapkritį Dinaburgo scenoje pastatyta pjesė „Жидовка“ sukėlė furorą¹³. Aktoriai šią ir kitas jo pjeses ne kartą nusirašydavo, šiek tiek perdirbdavo ir statydavo savo vardu kituose provincijos teatruose, todėl 1887 metų kovo 10 dieną Vilniuje datuotame viešame pareiškime von Rothkirchas rašė: „Norėdamas atstatyti savo autorines teises kovojau ne vienerius metus ir ne viename teatre – dauguma antreprenerių tai žino – atšaukdavau vaidinimus nuo scenos net spektaklių dienomis“¹⁴. Žinoma, taip elgtis leido aukšta tarnybinė padėtis. O ir Dinaburgo teatras von Rothkirchui imponavo ne tik dėl galimybės jame statyti savo paties pjeses, bet ir dėl jo antilenkiškos krypties: „Nikolajaus Ivanovičiaus Hagelstromo nuopelnas buvo tas, kad jis pirmasis Dinaburge įsteigė rusų teatrą ir jį pakėlė iki tokio lygio, jog nė viena lenkų trupė jau nedrįso pasirodyti sulenkėjusiame Dinaburge – tiesiog nebūtų surinkusi žiūrovų. Ereliškas grafo Muravjovo žvilgsnis prasiskverbė ir į Dinaburgą – ten pastebėjo Hagelstromo teatrą. Šis valstybės vyras suprato ir įvertino nuopelnus, kuriuos šiam kraštui atnešė kuklus darbininkas Hagelstromas, ir pagerbė jį dviem padėkos raštais (reskriptais)“¹⁵.

Šiame kontekste kaip graži išimtis atrodo dar iki lemtingojo dūrio Varšuvoje 1854 metais datuotas von Rothkircho rankraštis „Записки о Друскениках“ („Užrašai apie Druskininkus“), kurį planavo skelbti Sankt Peterburge leistame teatro istorijai ir dramos literatūrai skirtame žurnale „Пантеон“ („Panteonas“). Rankraščiu taip ir likusiame kūrinyje (šiandien jis saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje) aprašytas tiek Druskininkų teatro pastatas – matome šio kuklaus statinio eksterjero ir interjero detales, net bilietų kainas („krėsluose – 75, galerijoje – 50, o po galerija – 20 sidabro kapeikų“¹⁶), tiek jame gastroliavusi Stanisławo Nowakowskio (1798–1862) trupė. Šiam aktoriui ir antrepreneriui kurortau-

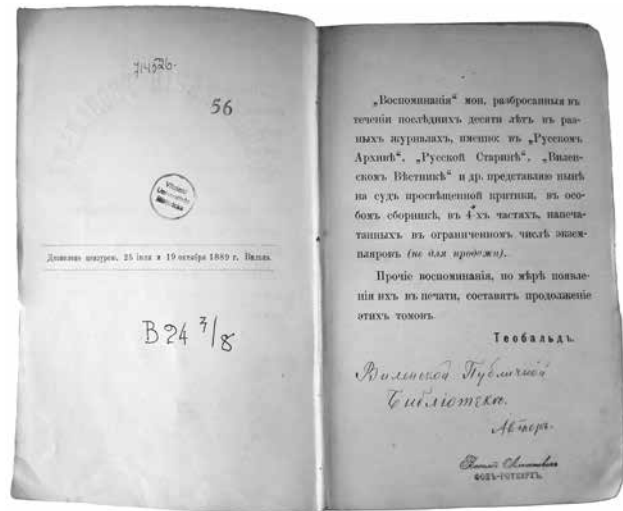
Vasilijaus von Rothkircho rinkinio „Драматические сочинения Теобальда“ (Maskva, 1887) egzempliorius su autoriaus priedašais prie kūrinio „Риголетто“ („Rigoletas“) (p. [1] ([65])).

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, sign. 513034

jantis placadjutantas negailėjo pagyros žodžių: „Mačiau įvairius Nowakowskio vaidmenis – patetiškose scenose jis buvo graudinančiai jaudinantis, o komiškose – labai juokingas“¹⁷. Von Rothkircho palankumą daug lėmė ir tai, kad kaip tik šis teatras Vilniuje davė pradžią spektakliams rusų kalba. Šiaip ar taip, rankraštyje „Записки о Друскениках“ randame ir originalesnių svarstymų apie aktorystę. Von Rothkirchui atgrasus iš esmės neigiamas visuomenės požiūris į aktoriaus profesiją. Pasak jo, aktorius – tai menininkas ir žmogus, kurio „užkulisinio pasaulio paslaptys gali būti puiki siužeto linija dramai“¹⁸. O dėl apgailėtinos socialinės ir materialinės aktoriaus padėties kaltino pačią visuomenę, pirmiausia provincijos publiką ir jos skonį: „Ar žinote, kas yra teatras apskrities mieste? Tai – senas netvarkingas archyvas, prikimštas įvairiausių originalų nuorašų, žymių, o dar dažniau – nežymių kūrinų fragmentų, apgailėtinų garsių siužetų sekimų, bet labai retai čia pasitaiko puikių bylų. Tai – plantacija moralinių belaisvių, pasmerktų visoms įmanomoms nelaimėms ir negandoms, žaizdras, kuriame dega įvairiausios aistros, gimstančios iš būtinumo kasdien maitintis“¹⁹. Šie emocingi žodžiai skamba kaip kontroversija idealizuotam Daugpilio teatro aprašymui, bet prieštaros tiek von Rothkircho asmenyje, tiek jo kūryboje – apstu.

Tarnaudamas Odesoje žandarų karininkas taip pat laisvalaikį leidžia teatre – net ir po ketvirčio amžiaus prisimins 1865 metais ten matytą italų operą ir jos primadoną sopraną Balbiną Steffenone (1825–1896)²⁰. Tačiau von Rothkircho dėmesio centre tą kartą buvo ne tiek pati dainininkė, atlikusi Normos partiją to paties pavadinimo Vincenzo Bellini operoje, kiek „pragaištinga“ slavofilų ir narodnikų dvasia persiėmusi Odesos publika. Žandaras teatras ne juokais pyko, kad radikali dvasia iš gatvės persimetė ir į mūzų buveinę. Kitaip tariant, net ir toje sakralioje erdvėje negalėjo atsiriboti nuo darbinės kasdienybės. Ir tikrai, skaitant tiek spausdintą, tiek rankraštinę von Rothkircho kūrybą, niekada negalima atsikratyti dvilypio jausmo – viena vertus, egzaltuotas idealistas, tyrėjas, kūrėjas, net estetas, nuolankiai ir pagarbiai bendraujantis su akademiškai ne rusų visuomene – tiek Vilniuje, tiek Sankt Peterburge, kita vertus, perdėm lojalus – kartais net iki šleikštumo – valdinys, maža to, cinikas, atvirai skelbiantis ne tik antilenkiškas ir antilietuviškas, bet ir antisemitiškas nuostatas.

Paskutiniuoju, Vilniaus, laikotarpiu von Rothkirchą buvo stipriai užvaldžiusi aistra lietuvių mitologijai, tačiau prierašumas teatrui nedingo, netgi atvirkiščiau – šie du pomėgiai vienas kitą tik papildė. Vilniaus tarpsnis – aštuoneri gyvenimo metai – literatūrinio požiūriu buvo ir patys turtingiausi. Tarytum apibendrino savo gyvenimą – ne tik 1890 metais Vilniuje išleisdamas penkių tomų rinkinį „Воспоминания Теобальда“ („Teobaldo atsiminimai“), ne tik parašydamas didžiulį veikalą „Полная литовская мифология и свод мнений различных писателей о ней“ („Visa lietuvių mitologija ir įvairių rašytojų nuomonių apie ją rinkinys“, t. 1–3, Vilnius, 1888), bet ir įstodamas į Maskvos dramaturgų draugiją ir garsios rusų vertėjos, dramaturgės ir antreprenerės Jelenos Rassoehinos (Елена Николаевна Рассохина *vel* Разсохина, 1860–1920) litografijoje išleisdamas savo dramos kūrinį²¹. Tai buvo ne tik minėtieji „Жидовка“ ir „Лейтенант Белозор“, bet ir dar keturi kūriniai – dramos „Лукреция Борджия“ („Lukrecija Bordžija“) ir „Риголетто“ („Rigoletas“, pagal Viktoro Hugo

Kūrinio „Воспоминания Теобальда“ (t. 1–5, Vilnius, 1890) egzempliorius su autoriaus dedikacija Vilniaus viešajai bibliotekai. Vilniaus universiteto biblioteka, sign. В 24 7/8

kūrinį „Le roi s’amuse“ – „Karalius linksminasi“), vodevilis (vertinys iš prancūzų kalbos) „Девичий гарнизон, или Рэтирада от маскарада“ („Merginų garnizonas, arba Retiravimasis iš maskarado“), taip pat vaizdelis iš natūros – komedija „В вагоне“ („Vagone“). Mūsų dienas pasiekė šios knygos egzempliorius iš asmeninės von Rothkircho bibliotekos su autentiškais paties autoriaus prierašais²². Kaip tik iš šių Teobaldo įrašų aiškėja, jog tik tris kūriniai – „Лейтенант Белозор“, „Девичий гарнизон, или Рэтирада от маскарада“ ir „В вагоне“ – cenzūra leido rodyti scenoje *in extenso*. Drama „Риголетто“ drausta statyti visai. Žandaras dramaturgas dėl tokio cenzorių verdikto buvo akivaizdžiai sutrikęs: lojalus patriotas ir uolus imperinės politikos vykdytojas ir pats neatitiko tuometės Rusijos standartų.

Nepaisant nuoskaudos, von Rothkirchas aktyviai dalyvauja Vilniaus teatriniame gyvenime – tampa vienu Vilniaus muzikos ir dramos mylėtojų ratelio steigėjų²³. Tiek, kiek leidžia tarnybinė padėtis, bendrauja su kitais teatrui neabejingais vilniečiais, kaip antai Julianu Titiusu (1820–1898). Nuolat prisidengęs Teobaldo slapyvardžiu, skelbia publikacijas vietos spaudoje – tiek apie mėgėjišką, tiek apie profesionalų teatrą²⁴. Labai gyvai reaguoja į spektaklių repertuarą ir aktorių vaidybą. Kaip ir visi, žavisi Vilniaus miesto teatro vadovu, dirigentu ir smuikininku, „neužmirštamą“ („незабвенной памяти“) Wolfu Ebannu ir palankiai atsiliepia apie Paryžiaus konservatoriją baigusį muziką V. Zieliony – nes tai „tobulos klausos ir subtilaus išlavinto skonio“ artistai. Tačiau taip pat emocingai piktinasi jų priešingybe – „triukšminguoju“ B. Plotnikovu²⁵.

Kitaip tariant, intensyviai gyvena teatru. Pavelas Lavrinecas pateikia ne vieną pavyzdį, kai dramos kūrinį dvasia ir jiems būdingi dialogai įsismelkia ir į kitų žanrų literatūrinę von Rothkircho kūrybą. Tačiau šiandien drįsčiau sakyti ir ką daugiau – apie milžinišką, gal net esminį, teatro poveikį von Rothkircho gyvenimui ir laikysenai. Tai labai ryšku visais jo gyvenimo laikotarpiais, bet ypač – Vilniaus tarpsnyje. Šis miestas Teobaldui tampa pačia svarbiausia scena, nes kaip tik

joje atlieka savo paskutinį vaidmenį. Von Rothkircho teatrališkumas pasireiškia įvairiomis formomis – tiek per labai teatrališką savo tikrojo vardo išviešinimą 1890 metų laiške istorikui Michailui Semevskui (Михаил Иванович Семевский, 1837–1892), tiek per labai teatrališką susitikimo su imperatoriumi Aleksandru III aprašymą Lentvario stoties perone, tiek per labai teatrališką gestą – paskutinio savo kūrinio, „gulbės giesmės“ (tai paties von Rothkircho įvardas), simboliškai pavadinto „В корпусе жандармов“ („Žandarų korpuse“), sudeginimą židinyje, tiek pagaliau per teatrališkas jo paties laidotuves. 1891 metų lapkričio 13 dieną puošnus gedulingas kortežas su pratėgiui pakinkytais šešiais žirgais, vainikais apdėtas (taip pat nuo laikraščio „Виленский вестник“) karstas Šv. Mikalojaus sobore, gedulinga palyda, sudaryta iš paties aukščiausio rango vietos administracijos, dvarininkijos ir dvasininkijos atstovų – su pačiu archimandritu Josifu priešakyje, traukianti Didžiosios ir Aušros Vartų gatvėmis iki pat Šv. Eufrosinijos kapinių – visa tai iš anksto buvo suplanuota pagal paties von Rothkircho surašytą scenarijų²⁶. Taigi peršasi jau ir visai drąsi mintis, kad galbūt ne skausmingieji 1863 metų įvykiai ir net ne solidūs lietuvių mitologijos rankraštis, bet *teatras* ir yra svarbiausias raktas Vasilijaus von Rothkircho – šio nestandartinio vokiečių barono Rusijos tarnyboje – enigmai įminti.

Reda GRIŠKAITĖ

- ¹ Reda GRIŠKAITĖ. Baron fon-Rotkirch – autor „Litovskoj mitologijos“ // Вильнюс = Vilnius, 1994, № 4 (134), c. 106–128. Tas pat: Reda GRIŠKAITĖ. Baronas Vasilijus von Rot[h]kirchas – „Lietuvių mitologijos“ autorius // Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, t. 8: Asmuo: tarp tautos ir valstybės / Sudarė Egidijus Motieka, Rimantas Miknys, Raimundas Lopata. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 194–223.
- ² Lietuvių mitologija, t. 1 / Parengė Norbertas VĖLIUS. – Vilnius: Mokslo, 1995, p. 354–366 („Vasilijus Rot[h]kirchas (Teobaldas)“); Русская литература в Литве XVI–XX вв. Хрестоматия / Ответственный редактор Павел ЛАВРИНЕЦ. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1998, c. 234–239 („Василий фон-Роткирх“); Павел ЛАВРИНЕЦ. Русская литература Литвы. XIX–первая половина XX века, учебно-методическое пособие. – Вильнюс: „Petro ofsetas“, 1999, c. 56–64 („Василий фон-Роткирх“); [Autorius nenurodytas.] Fon Rot[h]kirch Vasilij // Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 20. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2011, p. 336 ir kt.
- ³ Алексей СОЛОВЬЕВ. Вид на город с дамбы // Провинциальный альманах „Hronos“. – 2003, c. 12; L[aima] L[AUČKAITĖ]. Rot[h]kirchas Vasilijus von // Lietuvos dailininkų žodynas, t. 2: 1795–1918 / Sudarė Jolanta Širkaitė. – Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012, p. 335.
- ⁴ Virgilijus JUODAKIS. Lietuvos fotografijos istorija 1854–1940. – Vilnius: Austėja, 1996, p. 16–17; Margarita MATULYTĖ, Agnė NARUŠYTĖ. Camera obscura: Lietuvos fotografijos istorija 1839–1945. – Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016, p. 66 (10 pav.).
- ⁵ Reda GRIŠKAITĖ. „Mineralinis miestelis“, arba Kurortinės kultūros pradžia Lietuvoje = „Минеральное местечко“, или Начало курортной культуры в Литве = „Mineralne miasteczko“, albo Początek kultury uzdrowiskowej na Litwie. – Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003.
- ⁶ Tomas VENCLOVA. Vilniaus vardai. – Vilnius: R. Paknio leidykla, 2006, p. 169–170 („Rot[h]kirch Vasilij von“); Tomas VENCLOVA. Vilniaus vardai (nauja laida). – Vilnius: R. Paknio leidykla, 2017, p. 185 („Rot[h]kirch Vasilij von“).
- ⁷ Be minėtų darbų, taip pat žr.: Pavel LAVRINEC. Rusų netyčinė lietuvių // Naujasis židinys – Aidai, 1996, Nr. 4 (balandis),

- p. 197–198, 199 (pav.); Павел ЛАВРИНЕЦ. Беллетрист Василий фон Роткирх // Вильнюс = Vilnius, 1996, № 4 (149), c. 144–148; Павел ЛАВРИНЕЦ. Польская литература в творчестве В.А. фон Роткирха // Literatūra, Nr. 34 (1): Vilnius ir romantizmo kontekstai, 1996, p. 132–141; Павел ЛАВРИНЕЦ. Василий фон Роткирх и Динабург // Василий фон РОТКИРХ. Андрей Михайлович Симборский, динабургский комендант (Двинск в воспоминаниях современников, вып. № 2). – Даугавпилс: Центр русской культуры (Дом Каллистратова), 1999, c. 5–16 ir kt.
- ⁸ Павел ЛАВРИНЕЦ. Барон Василий фон Роткирх, Динабургский театр и литовская мифология // Балтийский архив, т. 4, 1999, c. 171–178; Павел ЛАВРИНЕЦ. „Цветущий период“: Динабургский театр по воспоминаниям Василия фон Роткирха // Провинциальный альманах „Hronos“. – 2006, № 8, c. 70–78.
  - ⁹ Vida VAKUTYTĖ. Vilniaus miesto teatras: egzistencinių pokyčių keliu, 1785–1915. – Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2011, p. 287, 291; Zbigniew JĘDRYCHOWSKI. Teatra grodzieńskie 1784–1864. – Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012, s. 201, 284, 286, 294 ir kt.
  - ¹⁰ ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Поляки о Польше // Русский архив. – 1885, год 23, т. 9, c. 552.
  - ¹¹ ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Воспоминания о Лоле Монтез // Виленский вестник. – 1885, № 59 (16 марта), c. 2. Tas pat: ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Воспоминания о Лоле Монтез // [Василий фон РОТКИРХ]. Воспоминания Теобальда, ч. 4: Варшавские воспоминания. – Вильна: Типография О. Завадзкого, 1890, c. 63–68.
  - ¹² ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Сказание о динабургском театре // Виленский вестник. – 1888, № 239 (9 ноября), c. 3. Tas pat: ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Сказание о динабургском театре // [Василий фон РОТКИРХ]. Воспоминания Теобальда, ч. 3: Динабургские воспоминания. – Вильна: Типография А. Г. Сыркина, 1890, c. 63–68.
  - ¹³ Ten pat, p. 122.
  - ¹⁴ ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Заявление // Драматические сочинения Теобальда. – Москва: Литография Московской театральной библиотеки Е. Н. Разсохиной, 1887, c. 2.
  - ¹⁵ ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Сказание о динабургском театре // Виленский вестник. – 1888, № 239 (9 ноября), c. 3. Tas pat: ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Сказание о динабургском театре // [Василий фон РОТКИРХ]. Воспоминания Теобальда, ч. 3: Динабургские воспоминания, c. 122.
  - ¹⁶ Cit. pagal: Ten pat.
  - ¹⁷ Citagal: Reda GRIŠKAITĖ. „Mineralinis miestelis“, arba Kurortinės kultūros pradžia Lietuvoje = „Минеральное местечко“, или Начало курортной культуры в Литве = „Mineralne miasteczko“, albo Początek kultury uzdrowiskowej na Litwie, s. 57.
  - ¹⁸ Cit. pagal: Ten pat, 97 nuoroda.
  - ¹⁹ Cit. pagal: Ten pat, p. 58.
  - ²⁰ ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Из одесской жизни (Воспоминания Теобальда) // Виленский вестник. – 1889, № 178 (18 августа), c. 2. Tas pat: ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Из одесской жизни // ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Воспоминания Теобальда, ч. 1: Воспоминания из путешествий. – Вильна: Типография А. Г. Сыркина, 1890, c. 120–121.
  - ²¹ Leidinio metrika žr. 14-oje nuorodoje.
  - ²² Žr.: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, sign. 513034.
  - ²³ Žr.: Устав Виленского музыкально-драматического кружка любителей. – Вильна: Типография А. Г. Сыркина, 1896, c. 16 („Учредители кружка“).
  - ²⁴ ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Любительские спектакли многими... // Виленский вестник. – 1886, № 27 (4 февраля), c. 2; ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Театр и искусство (Виленский театр) // Ten pat, 1889, № 252 (21 ноября), c. 2.
  - ²⁵ ТЕОБАЛЬД [Василий фон РОТКИРХ]. Виленская театральная публика... // Виленский вестник. – 1889, № 252 (21 ноября), c. 2.
  - ²⁶ Reda GRIŠKAITĖ. Baronas Vasilijus von Rot[h]kirchas – „Lietuvių mitologijos“ autorius, p. 218–222.